UDK 811.163.6’272
*Ada Vidovič Muha*
Filozofska fakulteta v Ljubljani

# JEZIKOVNOPOLITIČNI VIDIK SODOBNE SLOVENSKE JAVNE BESEDE[1]
## (Ob nacionalnem programu jezikovne politike)

Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko kot temeljna listina, ki naj uravnava umeščenost jezikovnih vprašanj v nacionalni razvojni koncept, bi morala izhajati iz kritičnega dialoga med politiko in stroko. Listina ne temelji na analizi dejanskega stanja slovenske javne besede niti ne izkazuje ustreznega razmerja do drugih, strateško sorodnih listin. Obremenjuje jo nejasnost zasnove, kar ima za posledico pomanjkanje tematske oz. problemske hierarhizacije. Tako iz obravnavane listine ni razvidno, da z ugašanjem intelektualne vloge jezika, zlasti znanstvenega in strokovnega, ugaša tudi smiselnost knjižnega jezika.

The resolution on the national program for language policy as the primary document governing the placement of language issues within the concept of national development should originate in a critical dialogue between politics and the field of linguistics. The document is not based on the analysis of the actual state of the Slovene public language nor does it demonstrate the appropriate relationship with other, strategically similar, documents. It is hampered by an unclear conceptualization, which results in the lack of a proper hierarchy of its topics or issues. It is thus not clear from the document that with the diminishing intellectual role of language, particularly of professional language, the significance of literary language is declining as well.

**Ključne besede:** nacionalni program jezikovne politike, empirična raziskava, knjižni jezik, sociolekt, argentinska slovenščina

**Key words:** national program for language policy, empirical research, literary language, sociolect, Argentinian Slovene

**1** Dejstvo je, da knjižni jezik kot ena izmed sistemskih stilističnih oz. zvrstnih variant, določenih z intelektualno vlogo, izgublja svoj družbeni prostor, kar vpliva na izravnavanje medzvrstne različnosti, posledično pa na izumiranje jezikovne polnofunkcionalnosti in s tem, kot vemo, jezika samega (Campbell 1994: 1960–1968). Vzrok je potrebno iskati predvsem v dveh sociološko na videz nasprotujočih si pojavih: po eni strani gre za vprašanje globalizacije informacijskotehnološke družbe in z njo povezanega vpliva globalnega jezika, po drugi pa za individualizacijo postmoderne družbe; oboje vedno bolj aktualizira razmerje med knjižnim jezikom[2] in (neknjižnim) pogovornim,

[1] Tema je bila v prirejeni obliki predstavljena na mednarodnem simpoziju Obdobja nov. 2007, ki mu je predsedovala prof. dr. Vera Smole. Takrat sem skušala upravičiti predstavitev svoje predvsem jezikovnopolitično naravnane teme na simpoziju, ki je bil po svoji zasnovi usmerjen v narečno podobo slovenskih pokrajin, se pravi v geografsko prepoznavno razpršenost slovenske govorice sploh, z novodobno slovensko javno besedo tudi skozi prizmo aktualne jezikovne politike. Vendar menim, da bi bilo jezikovnopolitično naravnanost prispevka težko uvrstiti oz. sploh upravičiti v drugače zasnovanem zborniku, čeprav je bila kolegica Smoletova pripravljena tudi tovrstno besedilo objaviti, za kar se ji zahvaljujem.

[2] V slovenskem jezikoslovju je že kar nekaj časa je opaziti izogibanje izrazu knjižni jezik; nadomestil naj bi ga standardni jezik. Nekaj podobnega je doživljal v zgodnjih 70. letih prejšnjega stoletja hrvaški jezikoslovni prostor, kjer se zdi, da je šlo predvsem za (jezikovno)politično ozadje, skratka za nadomestitev

predvsem pokrajinsko zaznamovanim sociolektom.[3] Vemo, da pojava nista značilna samo za slovensko okolje in z njim povezanim slovenskim, zlasti knjižnim jezikom, vendar pa velja, da se samo v slovenskem in njemu podobnih primerih tako načenja tudi temeljna nacionalnointegrativna, se pravi pri nas tudi državotvorna substanca.

Vstop globalizacijskega jezika v intelektualni prostor knjižnojezikovne slovenščine – gre predvsem za prevzemanje vloge na področju znanosti in stroke (Vidovič Muha 2007: 3-13), pomeni torej z ožjega jezikovnega vidika slabljenje smisla te zvrsti, s širšega pa socialno diferenciacijo, ki ima za posledico krepitev družbeno razslojene govorice – sociolektov, znotraj globalnega jezika pa vsaj v prehodnem obdobju tudi krepitev razslojenosti govorcev tega jezika v smislu kompetenčne različnosti in s tem seveda intelektualnovplivanjske moči. Jezikoslovna raziskava javne besede na Slovenskem, zlasti na znanstvenem področju, bi verjetno potrdila domnevo o vsaj delnem kompetenčnem vakuumu tako na ravni slovenskega znanstvenega jezika kot tudi angleškega oz. globalnega; že slogovna kompleksnost razvitega jezika presega poznavanje terminologije in temeljnih jezikovnih struktur posameznega znanstvenega ali strokovnega področja; z drugimi besedami: poznavanje globalnega jezika samo določenega strokovnega področja – kolikor je to sploh mogoče – pomeni jezikovnokompetenčno invalidnost. Moč besede je moč celovite človekove umske in čustvene določenosti, če parafraziramo Kocbeka.

Lahko povzamemo: Oba pojava – globalizacija kot medjezikovni pojav, vsaj deloma posledično pa tudi individualizacija, se pravi vstop pokrajinsko zaznamovanih sociolektov v javni prostor, opazno vplivata tako na siromašenje tematizacije jezika kot na jezikovno kulturo. V prvem primeri gre za prepuščanje pojmovno zahtevnih komunikacijskih področij globalnemu jeziku, kar vpliva na družbeno-politično vrednostno tematizacijo znanosti, v kateri izgubljata zlasti humanistika in družboslovje (Vidovič Muha 2007: 3–13). Neposredni dokaz za to je tudi prek izbire jezika uveljavljeno hierarhiziranje znanstvene kompetence npr. pri univerzitetnih habilitacijskih merilih, na Agenciji za raziskovalno dejavnost RS pa tudi znanstvenih področij, seveda z ustreznimi finančnimi posledicami. – Vdor socio- in dialektalnih posebnosti v javno besedo, ko zanje ni drugega upravičila kot pomanjkanje knjižnojezikovne kompetence govorca ali pisca, predvsem pa seveda družbeno toleriranje takšnega pojava, kaže na nerazumevanje ali ignoranco temeljne vloge knjižnega jezika.

Če seveda želimo razvijati knjižni jezik in s tem svet, ki je po naravi stvari lasten samo tej jezikovni zvrsti, menim, da bi morala oba novodobna pojava – tako globalizacija kot individualizacija jezika – najti ustrezen odziv v dveh segmentih družbe: v

---

hrvaško-srbskega/srbohrvaškega knjižnega jezika s standardnim hrvaškim jezikom (Brozović 1970: 14–18). – Po A. E. Skubicu naj bi bil standardni jezik manj obremenjen z uzakonjanjem norme – kodifikacijo, češ da ta v slovenskem jezikoslovju ne sledi dejanski rabi (2005; 45–55). Res, v marsičem je lep primer za to prav najnovejši pravopisni slovar (prim. prispevke iz SR, 2003), vendar pa s preimenovanjem knjižnega jezika v standardni jezik nismo za rešitev problema storili ničesar. Prej obratno: tradicionalno ime knjižni jezik z uveljavljenim pomenom – intelektualna vloga znotraj jezika in zunajjezikovna integrativna narodotvorna vloga – brez utemeljitve, z izjemo pri Skubicu, marsikdaj skuša zamenjati standardni jezik. Seveda samo upamo lahko, da se za drugačnim poimenovanjem ne skriva oženje vloge knjižnega jezika.

[3] Danes zelo aktualen pojem sociolekta je v slovensko jezikoslovje uvedel in definiral A. E. Skubic (2005), v smislu družbeno vertikalno členjene govorice, posledično v jezik družbene središčnosti in manjše ali večje obrobnosti oz., če poenostavimo, v jezik intelektualnega kapitala in jezik zunaj njega.

družbeni volji kot odsevu politične volje in stroki, strokovni javnosti; oba segmenta sta medsebojno pogojena.

V nadaljevanju bo beseda o družbeno-politični naravnanosti, kot jo lahko prepoznavamo predvsem v temeljni listini – *Resoluciji o nacionalnem programu za jezikovno politiko od 2007-2011* (ReNPJP)[4] pa tudi v drugih pomembnih listinah; gre za neposredni ali posredni odsev razmerja politične stvarnosti do jezika.

**2** Čeprav je od sprejema omenjene listine v Državnem zboru minilo skoraj dve leti in pol – sprejeta je bila 7. maja 2007 – nimamo v tem trenutku še nobene ocene njenega družbenega in nenazadnje tudi političnega učinka. Menim, da dokument, ki želi oblikovati strategijo družbenega položaja jezika, ne sme doživeti usode *Zakona o javni rabi slovenščine*, za katerega še po petih letih od sprejema nimamo niti okvirne analize njegovega vpliva. Nacionalni program jezikovne politike je namreč strateška listina države; kot tak mora temeljiti na soglasju tako civilne družbe kot državne politike oz. države; seveda mora imeti tudi javno zaznaven vpliv.

**2.1** Vendar ne glede na pričakovano analizo učinkovanja tega strateškega akta ostajajo v njem še vedno odprta nekatera temeljna vprašanja v smislu nerazumevanja, dejansko neupoštevanja prioritet učinkovanja,[5] kar kaže na nedomišljenost same zasnove. To dejstvo vpliva na njegovo objektivno vrednost, posledično pa verjetno tudi na družbeno-politični učinek.

Na povabilo dr. J. Dularja, takratnega direktorja Sekcije za slovenščino pri Ministrstvu za kulturo, naj pisno posredujemo pripombe na osnutek *Nacionalnega programa za jezikovno politiko* (NPJP), sem mu nekaj kritičnih misli 5. 11. 2006 tudi poslala. Takrat obljubljeno vabilo k sodelovanju na okrogli mizi je kasneje izostalo. Naj poslane zapisane pripombe v strnjeni obliki navedem, saj nekatere ostajajo aktualne tudi danes.

– *Namen NPJP*: Uvrstitev jezikovnega vprašanja med temeljne nacionalne (državne) prioritete – med temelje strategije razvoja Slovenije; gre za »nadvladno«, se pravi za nacionalno (državno) prioriteto. Torej se ne moremo strinjati, da naj bo »skrb za jezik /…/ soodgovornost vseh vladnih resorjev in vlade kot celote« (13, tudi 48),[6] saj manjka bistveno določilo vsakokraten, torej »vsakokratne vlade kot celote«. Takšna opredelitev sploh ne bi bila potrebna, če bi bilo vprašanje jezika razumljeno kot državni interes.

– *Realnost razmerja politike do državnega jezika*: Razvidna je, med drugim, iz uvrstitve t. i. nacionalnih raziskav v najnižjo vrednostno lestvico. Zato preden se zapiše med *Ovrednotenje razmer za jezikovno strategijo* – pod podnaslov *Izzivi (priložnosti)* npr. stavek o

[4] Prim tudi jezikovnopolitični prispevek M. Stabeja (2006: 309–326/685–703), kjer sta navedena dva predloga programa slovenske jezikovne politike: premisleka vreden Beaugrandov predlog in vsaj v nekaterih segmentih tudi Škiljanov. Manjka avtorjevo kritično razmerje do obeh navedenih predlogov oz. jasno lastno programsko stališče.

[5] Veliko vznemirjenje v glavnem v smislu odklonilnih stališč strokovne pa tudi širše javnosti je povzročilo določilo o uvajanju sinhronizacije tujih filmov v slovenščino. Sicer pa so bili kritični pomisleki v zvezi s celotnim besedilom vsaj v zapisani obliki skromnejši; šlo je v glavnem za govorjeno javno besedo, organizirano v obliki okroglih miz, tudi televizijskih in radijskih izjav.

[6] Citiranje je skladno z osnutkom NPJP, ki je bil podlaga za razpravo.

»financiranj/u/ jezikoslovnih znanstvenih raziskav in razvoj/u/ slovenske terminologije« (11), bi bilo dobro upoštevati tovrstno realnost. Nujno je prevrednotiti položaj slovenistike oz. humanistike nasploh v vrednostni hierarhiji znanosti na Slovenskem (53). S tem je neločljivo povezan tudi jezik znanosti oz. sploh jezik na slovenskih univerzah. Problem se dotika obstoja (knjižnega) jezika in zasluži posebno izpostavitev. Zato bi bilo potrebno razviti in postaviti v ospredje eno izmed alinej na str. 13 (tudi str. 35), ki se mi zdi temeljna, vendar sedaj problemsko izravnana s številnimi drugimi alinejami in nekako izgubljena v obsežnem besedilu, npr. *Cilji* in *Program jezikovne politike*.

– *Cilji in Program /.../*: Verjetno je prav v zvezi s slovenščino oz. z vsako materinščino, potrebno govoriti tudi o identifikacijski vlogi jezika in ne samo o njegovi rabi (npr. 14); obe lastnosti (maternega) jezika sta neločljivo (organsko) povezani, saj se medsebojno pogojujeta
– *Preusmeritev vplivnih negativnih tokov v slovenski družbi v zvezi s položajem, vrednostjo oz. pomenom jezika*: Dolgoročno se s predpisi, ukrepi, nadzorom oz. inšpekcijo, kaznovanjem (sankcijo) ne bo nič premaknilo prav tako kot tudi ne s pohvalami, nagradami ipd. (15–16, sodi pod prvi cilj). Premalo je razvidna procesnost jezika, torej tudi trajnost, neprekinjenost (kontinuiranost) skrbi zanj v smislu kritičnega sledenja njegovi (javni) rabi.
– *Vloga Zakona o javni rabi slovenščine*: V veliki meri se dogaja to, kar je bilo predvideno: Zakon ostaja bolj ali manj osamljen akt brez prave vraščenosti v družbeno voljo, ki bi jo podpirala državna politika; tudi zato sklicevanje nanj v NPJP nima prave teže.
– *Politične stranke in jezik*: Če bi bil državni jezik (jezik države RS) zajet v državni strategiji, bi bilo omenjanje jezika v programih političnih strank ali v koalicijski pogodbi vladnih strank odveč (8, posredno tudi 13, 14); jezik bi končno nehal biti v bistvu žaljivo ali vsaj poniževalno sredstvo politične agitacije – doslej drugega učinka na ravni političnih strank ni bilo zaslediti.
– *Terminologija v NPJP*: uradni jezik →[7] državni jezik; domači jezik (12) → materni jezik; standardni jezik → knjižni jezik (7; standardni jezik tudi v Nacionalnem programu za kulturo; kritika je potrebna, saj se zavedamo, kaj izgubljamo z opuščanjem pojma knjižni jezik). Nenavadna se mi zdi zveza strokovno-znanstvena slovenščina (20, 21 idr.); če ni mišljen tudi žargon (strokovna terminologija pogovornega jezika), manjka vsaj knjižna slovenščina, sicer knjižni jezik strokovne in znanstvene zvrsti.
– *Vloga urada*: Glede na povedano je potreben jezikovnokulturni center pri univerzi ali SAZU. Urad kot neposredno državna ustanova naj bi skrbel za pravnoformalni oz. pravni vidik jezikovnega položaja, v prvi vrsti za izbiro jezika kot javne besede (sicer prim. str. 55, 56 s problemsko predstavitvijo jezikovne politike in njenega uresničevanja).

Navedene pripombe lahko strnemo nekako v tri sklope. Nanašajo se na (a) neke vrste problemsko uravnilovko, kar potiska iz središčnosti razmerje oz. temeljno odgovornost države, državnih institucij za položaj slovenščine kot državnega jezika, (b) nedorečenost razmerja med jezikovno politiko in jezikoslovjem nasploh, (c) nedorečenost razmerja med (formalno)pravnim državnim organom, kar naj bi bil urad za jezik, in nujno potrebnim jezikovnokulturnim centrom, katedro, inštitutom znotraj univerze ali ZRC SAZU, ki pa ga NPJP niti ReNPJP ne predvidevata.

[7] → ustreznejše

Nekatere pripombe, ki pa ne vplivajo na zasnovo, so bile v resolucijskem aktu upoštevane. Tako je bilo opuščeno omenjanje slovenščine v programih političnih strank oz. koalicijski pogodbi, upoštevani so bili predlogi terminoloških sprememb kot *uradni jezik* – vsaj načeloma *državni jezik*, *standardni jezik – knjižni jezik*, *strokovno-znanstvena slovenščina – knjižni jezik strokovne in znanstvene zvrsti*; omenjena je bila tudi identifikacijska in ne samo sporazumevalna vloga jezika, vendar ko gre za materni jezik omenjenost identifikacijske vloge še ne pomeni vgrajenosti v zasnovo samega besedila.

**2.2** O listini *Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko od 2007–2011* (ReNPJP) je smiselno govoriti z vidika razmerja tega programa do drugih pomembnih listin, ki bi se morala neposredno ali posredno dotikati jezikovnih vprašanj, in z vidika vsebinske zasnove samega programa, ki se kaže predvsem v tematskem členjenju in hierarhiziranju, predvidljivosti izvajalcev in časovnosti izvedbe. – O navedenih izvajalcih nacionalnega jezikovnega programa v tem trenutku ne bo beseda, prav tako ne o časovni uresničljivosti posameznih postavk.

**2.2.1** Glede na nacionalnoidentitetno vlogo slovenščine je upravičeno pričakovati, da bo ReNPJP realizacija pomembnega segmenta državnega akta *Strategija razvoja Slovenije*, sprejetega na Vladi junija 2005, vendar med desetimi področji, navedenimi na koncu, ki sooblikujejo *Strateški razvoj Slovenije*, zaman iščemo področje nacionalne strategije jezikovnega razvoja kot ene izmed temeljnih slovenskih nacionalnoidentitetnih prvin; nobenega jezikoslovca ni najti med člani, ki so oblikovali predloge za posamezna področja, kaj šele med področnimi koordinatorji. V tej listini je slovenščina tako rekoč mimogrede v dveh stavkih omenjena v zvezi s kulturo oz. kulturno identiteto. Jezik je torej razumljen kot del kulture in ne kot državotvorni del.

*Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko* se razmerja do jezika v tem strateškem dokumentu dotika, vendar nekoherentno: v uvodnem poglavju kritično – omenja se obrobnost jezikovne problematike, v jedrnem besedilu pa postane to pozitivna referenčna prvina, brez komentarja o umeščenosti jezikovnega vprašanja v državnostrateško listino. ReNPJP bi se kot taka morala neposredno navezovati na listino *Strateški razvoj Slovenije*. Potiskanje obravnave jezikovnega vprašanja iz državnostrateške področja med kulturna vprašanja, se pravi v okvir *Nacionalnega programa za kulturo*, pomeni opuščanje oz. nepriznavanje državotvornosti jezikovne vloge.

Naj opozorimo še na razmerje ReNPJP do *Zakona o javni rabi slovenščine*, sprejetega 5. 8. 2004. Izrecni sklic jezikovnega nacionalnega programa na pravno podlago jezikovnega zakona (28. člen, posredno tudi 4.) nima ne vsebinske ne formalne teže, saj bi moral jezikovni zakon predstavljati le eno izmed možnih strateških prvin nacionalnega jezikovnega programa; v bistvu gre za bolj ali manj obrobni fragment jezikovne strategije, kar pomeni, da je lahko v to listino vgrajen, nikakor pa ne more biti podlaga za oblikovanje celovitega dokumenta o jezikovni politiki. Kot rečeno, je podlaga za referenčni sklic listine o jezikovni strategiji državnostrateška listina, nikakor pa ne jezikovni zakon. Torej smiselna hierarhija listin, ki jih sprejema Državni zbor, mora izhajati iz temeljne listine o strateškem razvoju Slovenije, v kateri se ob listini

o kulturni strategiji enakovredno pojavlja listina o strategiji jezikovnega razvoja; torej *Zakon o javni rabi slovenščine* je lahko le prvina ReNPJP. *Nacionalni program o kulturi* pa je listina, ki mora imeti enako vsebinsko in formalno težo kot *Nacionalni program jezikovne politike*.

**2.2.2** V zvezi z vsebino ReNPJP menim, da bi vsak jezikovnopolitični program, posebej seveda še nacionalni oz. državni, moral izhajati iz kritičnega dialoga med politiko in stroko. Ta bi se moral nanašati tako na posamezne faze oblikovanja nacionalnega programa kot na oblikovanje finančne konstrukcije, se pravi pogoja za njegovo realizacijo, kjer gre npr. za vprašanja kadrovske politike, infrastrukture idr. Če bi bil s strani politike sogovornik Sektor za slovenščino na Ministrstvu za kulturo oz. njegov direktor – vendar s popolnoma drugačnimi pooblastili – bi morala biti s strani stroke oz. jezikoslovja sogovornica skupina, oblikovana s konsenzom slovenističnega jezikoslovja.

**2.3** Samo nekaj besed o oblikovanju zasnove NPJP oz. ReNPJP: v prvi fazi bi moral biti na podlagi empiričnih raziskav dogovorno med obema sodelujočima identificiran dejanski aktualni položaj slovenščine;[8] (a) v državi Sloveniji z upoštevanjem obeh manjšinskih uradnih jezikov (italijanščina in madžarščina glede na slovenščino), ločeno od (b) slovenščine zunaj nje, se pravi tako v celotnem slovenskem kulturnem prostoru, slovenskem zamejstvu, kjer na jezikovno rabo pomembno vpliva geografska povezanost, kot v strnjenih poselitvah Slovencev po svetu; posebno strategijo zahteva nujnost zajetja zlasti strokovne jezikovne zvrsti, predvsem terminologije, kot se oblikuje znotraj prevajalskih skupin Evropske unije.[9]

Za vsak segment jezikovne rabe je potrebna posebna strategija jezikovne politike: optimalna oblika strateškega jezikovnopolitičnega delovanja je vezana seveda na slovenščino kot uradni jezik države, torej državni jezik, z ustreznim upoštevanjem obeh manjšinskih in drugih jezikov, slovenski kulturni prostor zahteva ustrezno jezikovnopolitično skrb znotraj drugega državnega jezika, vprašanja slovenskih jezikovnih otokov zlasti tistih z razvitim šolstvom, kot ga izkazuje slovenska skupnost v Argentini, bi morala prav tako imeti svoj poseben jezikovnopolitični program.[10] Pri jezikovnorazvojno naravnani strategiji v zvezi s slovenščino zunaj domovine je potrebno imeti v zavesti pomembno kulturnopovezovalno vlogo, ki jo imajo manjšinski oz. sploh

[8] To stališče izpostavlja tudi V. Gorjanc (2009: 17): »Že pri oceni stanja pa ne moremo mimo dejstva, da ta /…/ ne temelji na poglobljeni analizi jezikovne situacije. /… / Pričakovali /bi/ analizo strukturnih socio- in etnolingvističnih spremenljivk vitalnosti jezika /…/, na podlagi katere bi se gradila strategija jezikovnopolitičnega delovanja.«

[9] Samo skupina prevajalcev v slovenščino, ki deluje znotraj Evropskega parlamenta v Luksemburgu, šteje 50 prevajalcev – 35 z ustreznim statusom in 15 pripravnikov; po direktivi EU – ne morda nacionalnih držav – mora biti vse gradivo parlamenta prevedeno v vseh 23 jezikov EU, torej tudi v slovenščino. Položaj naravnost sili v neposredno kontinuirano povezavo z matično slovenistiko po eni strani, po drugi pa z ustreznim, načeloma pravno-upravnim pa tudi ekonomskim področjem.

[10] Posebno strategijo v smislu razvoja, ne samo ohranjanja bi bilo potrebno razviti v zvezi s t. i. argentinsko slovenščino; že posebne objektivne okoliščine, po eni strani geografske, kulturne oz. civilizacijske idr., po drugi neposredna življenjska stičnost s španščino, so vplivale na posebno podobo slovenskega jezika tako v pojmovnem kot izraznem smislu. Gre za širjenja slovenskega pojmovnega in izraznega sveta, ki ima močno obvestilno vlogo; kot tak je del slovenske zavesti.

jeziki, ki živijo v neposrednem bolj ali manj odvisnem razmerju do drugih jezikov. Na podlagi empiričnih raziskav bi se izločila, recimo temu, šibka oz. problemska mesta slovenščine v javni in poljavni rabi razločevalno znotraj države glede na probleme zunaj nje. Temu ustrezno bi se morala oblikovati tudi jezikovnopolitična strategija.

Iz ReNPJP ni razvidno, da se dovolj zavedamo kritičnosti položaja slovenščine na Primorskem v razmerju do italijanščine – mimogrede naj omenim, da v času fašistične Italije ni šlo za »skoraj popolno prepoved slovenščine«, kot sedaj piše v jezikovnem programu, ampak po Gentilijevi reformi kar za popolno prepoved slovenščine – in če nadaljujem, veliko premalo se zavedamo na Štajerskem kritičnosti položaja slovenščine glede na nemščino.

**2.4** Naj nadaljujemo z vprašanji problemskih mest v zvezi z državnim jezikom v Republiki Sloveniji: potrebno bi jih bilo dalje členiti na tista, ki že podlegajo izbiri jezika tako v javni kot v poljavni rabi in jih tako ločiti od vseh tistih, ki izkazujejo zanemarjanje jezikovne kulture javne besede, kjer gre načeloma za razmerje do knjižnega jezika oz. knjižnojezikovne norme.[11]

Veliko premalo ReNPJP izpostavlja problematičnost rabe zlasti znanstvene in strokovne slovenščine predvsem na univerzi, kar povzroča dvojno krizno razmerje: na znotrajjezikovni ravni gre zlasti za vprašanje terminologije in s tem knjižnega jezika, na medjezikovni ravni pa za razmerje slovenščine do globalnega jezika, natančneje, kot rečeno, za zmanjševanje prostora rabe slovenskega znanstvenega/strokovnega (knjižnega) jezika. Kar nekaj je bilo že povedanega v zvezi z učnim jezikom na univerzi in razpravnim jezikom v znanosti na Slovenskem, zato naj za konkretizacijo problema omenim samo možnost izbire učnega jezika – slovenščina, angleščina – ki jo ponujajo obrazci za izpolnitev bolonjskih programov tudi na ravni dodiplomskega študija, znana so stališča mnogih naših univerzitetnikov in visokih ali manj visokih državnih uradnikov (Vidovič Muha 2003).

**2.5** Vprašanje jezikovne kulture se kot temeljno pojavlja na ravni notranje jezikovne izbire, se pravi na ravni jezikovnosistemske stilistike oz. izbire jezikovne zvrsti. Iz ReNPJP ni razvidno, da z ugašanjem knjižnega jezika ugaša tudi možnost izhodiščne stilotvorne orientacije oblikovanja, med drugim, umetnostnih besedil. Tako se seveda odpirajo vrata že omenjenemu izravnavanju medzvrstne različnosti in s tem izumiranju jezikovne polnofunkcionalnosti.

**2.6** Ko je v ReNPJP beseda o priročnikih, ki jih potrebuje slovenski prostor, je verjetno pomotoma izpuščen vsaj splošni terminološki slovar, da ne govorimo o aktualnem slovarju slovenskega jezika; danes v času nastajanja relevantnih korpusov je sklic na tako rekoč zgodovinsko gradivo SSKJ-a, ki se je pred 20-imi leti končal na sicer skoraj šestmilijonskem listkovnem naboru takrat aktualnega dokumentiranega gradiva, začel pa pred 40-imi, ali sklic na pravopisni slovar, ki je nastal na tako rekoč istem gradivu, nenavaden.

[11] Tu se pojavlja aktualno vprašanje uzakonjanja (kodificiranja) knjižnojezikovne norme. V interesu motiviranja rabe knjižnega jezika je pri uzakonjanju nujno upoštevati dejansko normo, tisto torej, ki izhaja iz razmerja med sistemom in rabo jezika, kot se udejanja v javnem govornem položaju.

**2.7** V mnenju, ki sem ga poslala avtorju že v kontekstu pripomb na ta program, sem zapisala, da je škoda, ker gre pri tako pomembnem segmentu jezikovne politike, kot je nacionalni program, za »problemsko uravnilovko«, se pravi za nerazvidnost, lahko tudi zabrisanost problemskih jeder. V veliki meri je to posledica pomanjkanja jasnega koncepta tudi zaradi odtujenosti uradne jezikovne politike od stroke kot svoje naravne podlage, predvsem pa seveda zaradi realnega družbenega razmerja do jezika kot identitetne prvine države. Vemo pa, da to razmerje tako kot vedno v zgodovini v veliki meri oblikuje konkretna politika države.

**3** Nacionalni program za jezikovno politiko je pomembna listina, zato bi morala načela temeljiti na političnem in strokovnem konsenzu. Politična volja sprejeti slovenščino kot polnofunkcionalni državni jezik bi se morala izkazovati že z vidnejšo vgraditvijo jezikovnega vprašanja v temeljno listino o strateškem razvoju Slovenije, strokovni vidik pa bi moral temeljiti na preverljivem poznavanju aktualnega položaja v zvezi s slovenščino tako doma v Republiki Sloveniji kot v zamejstvu in zdomstvu; tovrstno poznavanje bi omogočalo razvidno in smiselno hierarhizacijo problemov na obeh temeljnih segmentih delovanja jezikovne politike – v zvezi z izbiro jezika in jezikovno kulturo. – Tako pa obstaja upravičena bojazen, da čaka nacionalni program jezikovne politike enaka usoda kot zakon o javni rabi slovenščine: državne inštitucije so formalno opravile svojo vlogo, kakšno družbeno oz. politično težo imata oba dokumenta pa kot da nikogar več ne zanima. Če je bila pri jezikovnem zakonu takšna reakcija predvidljiva, pa bi se morali ob jezikovnostrateškem dokumentu resno zamisliti: tako civilna družba kot stroka bi morali odgovoriti na vprašanje, kaj z listino jezikovnostrateškega pomena zakonodajne veje oblasti sploh hočemo.

## Literatura


Brozović, Dalibor, 1970: *Standardni jezik*. Zagreb: Matica hrvatska.

Campbell, Lyle, 1994: *Encyklopedia of language and linguistics*. Editor-in-Chief R. E. Asher. *Univerity of Edinburgh*, UK. Pergamon P RESS Oxford – New York – Seul – Tokyo.

Christal, David, 1997: *The Cambridge encyclopedia of language* – 2nd ed. Cambridge university Press.

– – 2000: *Language Death*. Cambridge: Cambridge U. P.

Gorjanc, Vojko, 2009: Slovenska jezikovna politika pred izzivi Evropske unije. V: Požgaj. Hadži, V., Balažic Bulc T., Gorjanc, V. (ur.): *Med politiko in stvarnostjo*. Ljubljana: Kultura sožitja, Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Skubic, E. Andrej, 2005: *Obrazi jezika*. Ljubljana: Študentska založba.

*Slavistična revija*, 2003: april–junij, letn. 51, št. 2.

Stabej, Marko, 2006: Obrisi slovenske jezikovne politike/The Outlines of Slovenian Language Policy. V: Vidovič Muha, Ada (ur.), *Slavistična revija*, *Slovensko jezikoslovje danes*/ *Slovenian linguistics today*, letn. 54, pos. št. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije, str. 309–326/685–703.

Vidovič Muha, Ada, 2003: Sodobno položaj nacionalnih jezikov v luči jezikovne politike. V: Vidovič Muha, Ada, (ur.): *Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje*, *Obdobja 20*. *Metode in zvrsti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

– – 2007: Aktualna vprašanja slovenske univerze in znanstvene razprave v slovenščini. V: Orel, Irena (ur.): *Razvoj slovenskega strokovnega jezika*, *Obdobja 24 Metode in zvrsti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

## Viri

Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2007–2011:
htt://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200743&stevilka=2355
Zakon o javni rabi slovenščine:
htt://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200743&stevilka=3841
Resolucija o nacionalnem programu za kulturo:
htt://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200743&stevilka=1428

## Summary

**1** The conception of a Slovene strategy for language policy should take into account three elements that define the present: first of all, the repeatedly discussed question of globalization and the effect of the global language; the individualization of post-modern society, where the relationship between literary and (non-literary) colloquial language, particularly regionally marked sociolect, is becoming increasingly important. Last but not least, the authority of the (Slovene linguistic) field, it social and political influence, which is to some extent the reflection of its real internal strength must be considered. All three elements are intertwined, dynamic, often in opposition, and frequently without basic linguistic and even linguistic-cultural orientation.

**2** The document *A resolution on the national program for language policy between 2007 and 2011* passed by the National Parliament in 2007 is considered binding for the government's strategy toward the national language, including the status of minority and other languages in the Republic of Slovenia. Comments concerning the conception of this document refer to several thematic complexes.

– Based on empirical research, the current state of the public use of Slovene should be identified in the Republic of Slovenia, including both minority official languages (Italian and Hungarian with respect to Slovene), as well as outside its borders, i.e., in the entire Slovene cultural domain as well as in the areas abroad with a dense Slovene population. For each of these areas, a different strategy of language policy is necessary. Examination of the current state of the public use of Slovene would identify those areas that surrender to language choice, i.e., mainly Slovene scholarly and technical language, and define language-cultural problems.
– Due to the lack of a clear concept, the document equalizes the problems, which had been previously criticized, i.e., it fails to lay out the main points of the issues. The conceptual lack of clarity is to a large extent the result of the fact that the official language policy is alienated from the linguistic field as its natural basis.
– It is necessary to consider critically the inclusion of the language-policy issues in other important documents. The national language-policy program as one of the fundamental statehood documents should establish a critical relationship towards the *Strategy of the development of Slovenia*. – The explicit reference of the national program for language policy to the legal basis as cited by the legislation on the public use of Slovene, does not have any actual or formal weight, as the language legislation represents only one of the strategic elements of the national language program. This is a more or less marginal fragment of the language strategy, which means that it can be incorporated into this document, but it cannot be the base for drafting the language-policy document.

**3** There is a justifiable concern that the national program for language policy is headed for the same fate as the language legislation suffered: government institutions formally completed their task, but no one is interested any further in social and political weight of the two documents. This was a predictable reaction to language legislation, but the language strategy document should be given more serious thought: civil society as well as politics should answer the question what this document that was passed by the legislative branch of national government is meant to accomplish.